

*Л.М. Кузьменко, д.е.н.,
М.О. Солдак, к.е.н.,
М.В. Дубініна, к.е.н.*

ПРОМИСЛОВІСТЬ СХОДУ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПОТЕНЦІЙНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Регіональні дослідження, які аналізують динаміку асиметричності соціально-економічного розвитку регіонів України, останнім часом є доволі актуальними. Проблемам розвитку регіонів України присвячено численні праці Б. Данилишина, В. Микитенко, І. Манцура, С. Дорогунцова, В. Піли, В. Трегобчука, Б. Буркинського, З. Варналія, В. Гейця, М. Долишнього, М. Чумаченка і багатьох інших вчених. Виправданим є подальше дослідження неоднорідності соціально-економічного розвитку регіонів, формування передумов сталого розвитку, визначення трендів і потенційних викликів та загроз з метою відповідного реагування й розробки ефективних заходів з мінімізації впливу негативних наслідків як на економіку країни, так і її регіонів.

Сучасні проблеми промислового розвитку Донецької та Луганської областей визначаються трендами, які склалися за довгий період. Розвиток цих областей зумовлено історично сформованою орієнтацією економіки країни на розширення екстенсивної експлуатації природних ресурсів. Підприємства чорної металургії, електроенергетики, машинобудування та металообробки, паливної промисловості у своїй більшості мали союзне підпорядкування і виробляли продукцію загальносоюзної спеціалізації, тобто розвивалися галузі, які були орієнтованими переважно на вивіз продукції за межі цих регіонів. Таким чином, перший тренд економічного розвитку областей – значне превалювання базових галузей над іншими.

© Л.М. Кузьменко,
М.О. Солдак,
М.В. Дубініна, 2014

Адаптація промислових галузей регіону в нових економічних умовах відбувалася головним чином не шляхом створення нових високотехнологічних виробництв, а шляхом закриття окремих підприємств і навіть зникнення цілих галузей (легка промисловість), продукція яких виявилася неконкурентоспроможною. Багато з тих підприємств, які зуміли пристосуватися до нових економічних відносин (у добувній, чорній металургії, електроенергетиці, газовій промисловості, хімії та нафтохімії, машинобудівництві), використовують застарілу техніку і технологію, що негативно відбивається на рівні продуктивності праці та екологічному стані в регіоні.

Новий тренд у розвитку Донецької області визначили ті заходи з промислової політики, які розробила і здійснила українська влада з метою підтримки та стимулювання розвитку промисловості. У 1996 р. було прийнято Концепцію державної промислової політики (Постанова Кабінету Міністрів України № 272 від 29 лютого 1996 р.), яку в 2003 р. змінила Концепція промислової політики (Наказ Президента України № 102 від 12 лютого 2003 р.), Державна програма розвитку промисловості на 2003-2010 рр. (Постанова Кабінету Міністрів України № 1174 від 28.07.2003 р.). Значний вплив мали методи податково-бюджетної та грошово-кредитної політики. Законом України «Про проведення економічного експерименту на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України» № 934-XIV від 14.07.1999 р. було впроваджено пільговий режим оподаткування для підприємств гірничо-металургійного комплексу на період 1999-2002 рр., Закон України «Про спеціальні економічні зони і спеціальний режим інвестиційної діяльності у Донецькій області» №356-XIV від 24.12.1998 р. гарантував суб'єктам господарювання податкові та митні пільги за умов реалізації у пріоритетних для регіону видах економічної діяльності інвестиційних проєктів на суму більш 1 млн дол. США. Але процес формування промислової політики не є задовільним. Подальше реформування промисловості в регіонах визначалося недосконалістю процесу формування промислової політики на державному рівні. Так, остання Державна програма розвитку

промисловості діяла з 2003 до 2011 р. Лише в 2013 р. було схвалено Концепцію Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року. Для формування довгострокових цільових програм розвитку промисловості індустріальних регіонів пріоритети промислового розвитку мають бути чітко визначені та викладені в законах України та стратегічних і програмних документах Кабінету Міністрів України, стратегіях розвитку відповідних міністерств і відомств, стратегіях соціально-економічного розвитку регіонів.

Промисловість є ключовим елементом економічної системи України та східних регіонів країни і тому залишатиметься фундаментом для становлення інших секторів економіки. Процеси структурних трансформацій найбільш яскраво проявляються у переробних виробництвах, які формують ядро економіки регіону. Донецька та Луганська області – регіони з високим рівнем промислового розвитку¹ (див. рисунок). У результаті перетворень структура промисловості Донецької та Луганської областей зазнала змін (табл. 1). У даних областях рівень виробництва у промисловості почав знижуватися ще до початку збройного конфлікту. Так, індекс промислового виробництва в 2013 р. склав відповідно 87,5 та 94,3% до 2004 р., а в цілому по Україні – 102,7% (за рахунок підвищення темпів зростання у добувній промисловості). За даними табл. 1 у структурі промисловості відбулося зниження темпів виробництва у таких

¹ Для класифікації регіонів за рівнем розвитку промисловості розраховано індекс промислового розвитку регіонів за показником реалізованої промислової продукції на одну особу, як співвідношення середнього обсягу реалізованої промислової продукції в розрахунку на одну особу за період 2004-2013 рр. у регіоні до середньої величини обсягу реалізованої промислової продукції в розрахунку на одну особу за період 2004-2013 рр. в Україні. За результатами сформовано три групи регіонів: «Регіони з високим рівнем промислового розвитку» (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська та Полтавська області); «Регіони із середнім рівнем промислового розвитку» (Київська і Харківська області); «Регіони з низьким рівнем промислового розвитку» (АР Крим, Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська) (складено за [1;2, с. 171-173; 3, с. 47-48; 4, с. 2]).

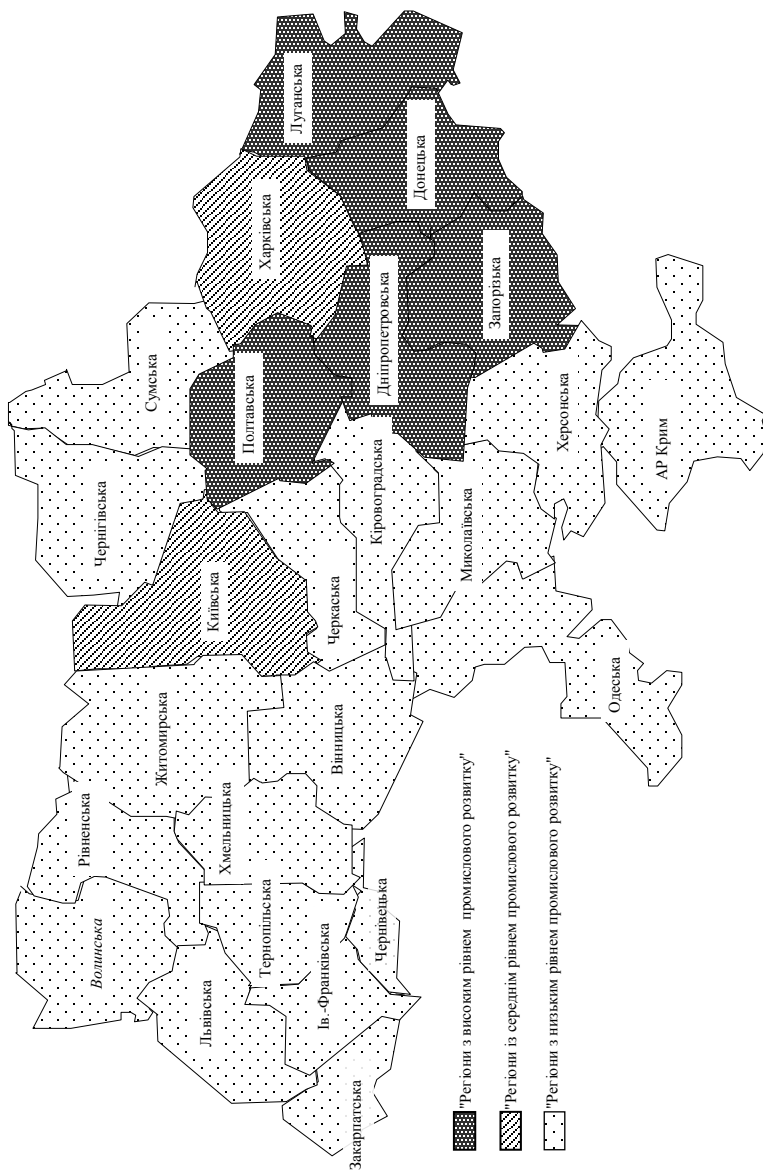

Рисунок. Карта регіонів за рівнем промислового розвитку

Динаміка структури промислового виробництва в Україні, Донецькій та Луганській областях (відсотків до попереднього року)

Регіон	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Промисловість	Україна	103,1	106,2	110,2	96,9	78,1	111,2	107,6	98,2	93,7	89,9
	Донецька область	92,1	106,1	107,7	92,2	78,2	114,7	113,6	94,6	95,6	68,5
	Луганська область	104,4	101,7	116,0	94,1	80,1	107,1	115,8	97,5	101,0	58,0
Добувна промисловість	Україна	104,6	105,8	102,7	97,6	89,4	103,7	107,2	101,9	100,8	36,3
	Донецька область	97,3	101,4	96,7	97,3	90,3	103,0	119,7	105,7	96,6	67,3
	Луганська область	99,5	106,2	96,8	103,9	89,5	106,0	113,4	95,0	91,3	47,3
Переробна промисловість	Україна	103,0	106,3	111,7	94,0	73,5	113,9	108,2	96,3	92,7	90,7
	Донецька область	90,9	106,0	109,4	91,7	73,0	119,8	112,5	90,3	89,0	66,4
	Луганська область	101,6	100,4	119,6	92,8	73,4	107,1	121,1	101,6	95,0	**
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	Україна	113,7	110,0	110,0	97,9	94,0	103,2	99,4	101,6	95,0	**
	Донецька область	100,1	109,0	107,7	90,8	100,3	109,2	103,7	99,2	102,0	65,4
	Луганська область	104,6	101,6	107,1	96,1	95,4	83,1	91,8	105,6	98,5	**
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	Україна	100,3	98,1	100,4	89,4	74,2	108,9	107,7	94,5	94,1	98,6
	Донецька область	98,2	86,3	104,2	99,2	85,9	100,9	85,0	80,3	74,8	36,0
	Луганська область	98,9	93,5	84,7	104,8	68,8	129,7	102,4	94,1	94,5	**
виробництво коксу, продуктів нафтопереробки	Україна	86,6	87,9	103,3	96,6	96,6	99,8	91,5	73,6	107,2	98,6
	Донецька область	80,7	98,7	110,7	86,9	86,0	115,2	111,9	90,5	91,8	68,5
	Луганська область	94,7	89,6	124,7	78,9	104,1	77,0	106,4	46,7	85,6	**
хімічна та нафтохімічна промисловість	Україна	109,8	103,2	106,2	91,4	77,0	122,5	114,4	107,3	80,7	85,8
	Донецька область	108,9	102,8	104,0	101,8	66,8	103,4	142,1	106,0	78,4	52,5
	Луганська область	113,5	101,7	102,0	97,2	59,8	116,7	132,1	97,8	82,3	**
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	Україна	114,3	112,8	116,9	97,2	61,5	108,5	112,4	94,2	97,4	91,2
	Донецька область	112,3	105,3	124,7	102,8	60,5	119,0	106,4	87,8	91,7	64,6
	Луганська область	99,1	110,5	115,6	114,0	54,1	116,5	137,6	68,1	67,7	**
металургічне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	Україна	98,5	108,9	108,3	87,7	73,3	112,2	108,9	94,8	94,7	85,5
	Донецька область	92,7	107,7	107,1	87,2	75,2	115,4	111,1	85,0	93,7	72,3
	Луганська область	106,6	115,7	116,8	104,4	73,0	86,6	130,2	102,0	91,2	**
машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	Україна	107,1	111,8	128,6	100,3	55,1	136,1	117,2	94,0	86,4	79,4
	Донецька область	80,7	104,1	119,8	102,2	58,6	153,6	115,5	96,5	79,1	58,9
	Луганська область	107,7	105,7	148,9	116,6	52,4	212,4	127,3	110,6	92,9	**

Складено за:

1. Статистичний збірник «Регіони України за 2014 рік». – Т. 2 [Електронний ресурс]. – С. 143, 147// Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Статистичний збірник «Регіони України за 2010 рік». – Т. 2 [Електронний ресурс]. – С. 174, 179// Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Статистичний збірник «Регіони України за 2010 рік». – Т. 2 [Електронний ресурс]. – С. 125, 130// Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Підсумки роботи промислової продукції за 2014 рік (Індекс промислової продукції за основними видами діяльності) // Офіційний сайт Головного управління статистики у Донецькій області. – Режим доступу: http://donetskstat.gov.ua/express/index_1.php?dn=0115

** На момент складення офіційні дані недоступні.

традиційних галузях, як металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, виробництво коксу, продуктів нафтопереробки. Значний спад відбувся в легкій промисловості, її обсяги знизилися в Донецькій області більш ніж на 60,0% за період, що аналізується. Диспропорції в розвитку промисловості Донецької та Луганської областей, нестійкий характер динаміки промислового зростання пов'язані, значною мірою із перевалюванням у промисловості низько технологічного сировинного експортного виробництва, переважанням у структурі виробництва сировинних галузей та тих, що виробляють продукцію із низьким рівнем технологічної обробки, значною питомою вагою у структурі виробництва матеріалоемних видів промислової діяльності.

Напружена ситуація в зазначених областях внаслідок бойових дій на сході країни в 2014 р. продовжила чинити негативний вплив на економічну ситуацію в країні. Пошкодження транспортних шляхів, вугільних шахт та інших виробничих об'єктів – основні причини подальшого зниження обсягів виробництва промислової продукції. Значне погіршення стану промисловості відбулося в 2014 р. Індекс промислового виробництва 2005-2014 рр. склав в Україні 92,3 %, на 40,0% знизився рівень промисловості в Донецькій області, майже на 50,0% – у Луганській¹.

Донецька та Луганська області відносяться до старопромислових регіонів. Основна роль в економіці регіонів належить галузям промисловості, які є фондоемними та капіталоемними, тобто характеризуються наявністю значних виробничих фондів,

¹ Спад обсягів продукції в 2014 р. спостерігався за більшістю основних видів промислової діяльності. Причому якщо відповідно до офіційної статистичною інформації в січні – травні 2014 р. у цілому по області індекс промислової продукції сягав 98%, то наприкінці року було зафіксовано значне скорочення показника – до 58%. До «локомотивів», за рахунок яких загальний спад відбувався меншими темпами протягом перших 5 місяців 2014 р., можна віднести: виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічну діяльність, металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування, виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів.

необхідних для виробництва продукції. Основною проблемою регіонів є надлишок виробничих потужностей, які представлено великими та середніми підприємствами із застарілим обладнанням і технологіями та віковим ступенем зносу основних фондів. Ступінь зносу основних фондів економіки двох регіонів у 2010 р. склав 64,5%, що майже на 14,0% нижче, ніж загалом в Україні¹. Однак у промисловості ступінь зносу основних фондів на 10,0% вище, ніж в Україні, та складає у добувній промисловості 55,8% (в Україні – 47,8%), переробній – 73,4% (в Україні – 66,8%), виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – 67,0% (в Україні – 60,7%) [5].

Вважається, що якщо протягом тривалого часу рівень зносу не перевищує 40,0%, то це є достатнім для забезпечення розширеного відтворення основних фондів. Якщо ж протягом декількох років рівень зносу коливатиметься в межах 40,0-50,0%, то має місце лише відтворення основних фондів. А якщо ступінь зносу сягає понад 51,0%, то йдеться про звужене відтворення та відтворювальний цикл порушено. Отже, постає загроза загубити базу для майбутнього промислового розвитку. Більшості підприємств останніми роками бракувало коштів для забезпечення видатків, пов'язаних із процесами відновлення, фінансування інвестицій в основний капітал. Це підтверджується і зіставленням показників «інвестиції в основний капітал» (табл. 2). Незважаючи на те, що частка промисловості в загальному обсязі капітальних інвестицій була значною (понад 50,0 % у Донецькій області і більш ніж 60,0 % у Луганській), загальноного обсягу видатків було недостатньо для формування передумов модернізації виробництва та випуску конкурентоспроможної продукції.

Подібна ситуація обумовлюється, з одного боку, необхідністю здійснення значних вкладень у короткостроковій перспективі і «відкладеним ефектом», а з іншого – відсутністю відповідної підтримки господарюючих суб'єктів на державному рівні. Недостатній рівень коштів, що направляються на оновлення

¹ За останніми опублікованими даними.

Таблиця 2

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності в Донецькій та Луганській областях

	2010		2011		2012		2013		2014		
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	
Усього	Донецька область	14993896	100,0	26802044	100,0	31721911	100,0	27912408	100,0	12875670	100,0
	Луганська область	5645975	100,0	6979673	100,0	8222557	100,0	11369333	100,0	5116300	100,0
Промисловість	Донецька область	8113016	54,11	14228779	53,1	16937452	53,4	16609348	59,5	8447245	65,6
	Луганська область	3686171	65,29	4653637	66,7	5411023	65,8	7922443	69,7	1	2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	Донецька область	2466238	30,4	4481792	31,5	4464504	26,4	4334901	26,1	1726166	20,4
	Луганська область	1934660	52,48	2572308	55,3	2658200	49,1	2949674	37,2	1	2
Переробна промисловість	Донецька область	4654606	57,37	7470287	52,5	8358382	49,3	7981346	48,1	4797638	56,8
	Луганська область	1542488	41,85	1793746	38,5	2390986	44,2	2752079	34,7	1	2

1 – на момент складання офіційні дані недоступні.

2 – розраховано не уключається можливим через відсутність даних.

Розраховано за: http://donetskstat.gov.ua/statinform/invest_1_bud28.pfp; http://www.lugastat.lg.ua/sinf/inbud/inbud0514_3_rtk.php.

основних фондів, свідчить про зниження технологічного рівня промисловості територіальних систем. Це пов'язано з тим, що за відсутності послідовності з боку держави у питаннях проведення інноваційної політики власники промислових підприємств іноді зневажливо ставляться до питань технологічної модернізації: прагнучи до отримання «сьогохвилинного доходу», вони нехтують стратегічними перспективами.

Промисловий розвиток Донецької та Луганської областей значною мірою залежить від мінеральних ресурсів і галузей, на яких він безпосередньо базується. Питома вага сировинної продукції у складі реалізованої промислової продукції Донецької області складає 81,9%, Луганської – 85,6%, а в цілому по Україні – 66,9%. Значно вище цей показник є в монофункціональних містах. Так, у Вугледарі сировинна продукція становить весь обсяг реалізованої продукції, у Жданівці та Кіровському – 99,9, Докучаєвську – 99,7, Авдіївці – 99,4%, Добропіллі – 98,5, Дзержинську – 96,0%. Найбільшу питому вагу інвестиційної продукції – 83,8% – має м. Краматорськ, основні підприємства якого спеціалізуються на виробництві продукції важкого машинобудування, ювелірного виробництва.

Отже, до основних проблем розвитку промисловості Донецької та Луганської областей можна віднести:

високий рівень зносу основних фондів, що негативно впливає на конкурентоспроможність економіки регіону, створює загрозу навколишньому середовищу та здоров'ю населення;

надмірну орієнтованість провідних видів діяльності промисловості регіону на світові ринки, що робить їх залежними від зовнішньої кон'юнктури;

високу матеріало-, енерго- та капіталоємність виробництва продукції;

збитковість значної частини вугільних підприємств, недостатні обсяги державних коштів, що виділяються на дотації таким підприємствам, і неефективний їх розподіл між споживачами, зростання кредиторської заборгованості, погіршення виробничих показників;

низьку інноваційну активність підприємств.

В умовах збереження тренду промислового розвитку, що існував, напрямами стратегічного планування розвитку промисловості регіонів мають бути такі.

Повернення та підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств та їх продукції:

сприяння модернізації промислових виробництв шляхом забезпечення інформування підприємців території про новітні прогресивні технології та обладнання;

стимулювання підвищення ефективності використання основних фондів та земельних ресурсів;

сприяння створенню інноваційного сектору в промисловості на основі інтеграції організацій науки і промисловості та підприємств малого бізнесу;

формування та реалізація комплексних заходів з підвищення якості продукції підприємств;

розвиток систем забезпечення якості та сертифікації продукції.

Залучення інвестицій в економіку регіону:

створення сприятливого інвестиційного клімату, підвищення інвестиційної привабливості підприємств та сприяння у пошуку потенційних інвесторів;

фіксація пріоритетів інвестиційної політики міста, тобто такі пріоритети мають бути не тільки визначеними, але й зафіксованими в документах з міського розвитку і бути легітимними для інвесторів. Для промислових міст визначення пріоритетних напрямів інвестиційної політики має здійснюватися на основі оцінки стану і конкурентоспроможності галузей промисловості міста й аналізу їх динаміки; оцінки науково-технічного потенціалу міста як основи розвитку різних галузей промислового виробництва; вибору пріоритетних напрямів розвитку промисловості; аналізу відповідності пріоритетних напрямів розвитку промисловості стратегії соціально-економічного розвитку міста та трендам розвитку національної і глобальної економіки;

сприяння створенню підприємств з іноземним статутним капіталом;

стимулювання виробництва імпортозамінної та експортоорієнтованої наукоємної високотехнологічної продукції;
впровадження інноваційних наукоємних технологій;
впровадження технологій, що знижують вплив промислових підприємств на забруднення атмосфери, підземних і поверхневих вод, ґрунтів, надр, озонового шару.

Реалізація кадрової політики:

створення умов для розвитку ринку праці, заповнення дефіциту висококваліфікованих кадрів промислових підприємств;
формування та реалізація комплексних заходів з підготовки, перепідготовки та закріплення кадрів на підприємствах;

сприяння розробці та реалізації проектів у рамках розбудови системи «освіта впродовж життя»: виявлення освітніх потреб населення і міського господарства, вивчення учбово-матеріальної бази, проведення моніторингу розвитку освітнього простору території;

перенавчання шахтарів, сприяння їм у створенні робочих місць у сфері малого бізнесу;

узгодженість позицій та інтересів роботодавців, професійних навчальних закладів і служб профорієнтації та адаптації;
відновлення підготовки кадрів у професійних навчальних закладах.

Просування продукції промисловості на внутрішньому і зовнішньому ринках:

розвиток міжрегіональних і міжнародних зв'язків;
сприяння розвитку експорту та промислової кооперації;
сприяння розвитку виставкової діяльності, ринкової інфраструктури та торговельної мережі підприємств;

стимулювання виробництва комплектуючих виробів і розвиток кооперації на підприємствах малого та середнього бізнесу.

Розвиток пріоритетних напрямів промислової діяльності:

формування та реалізація програм або комплексних заходів з розвитку галузей, які забезпечують виробництво конкурентоспроможної імпортозамінної продукції;

формування умов для розвитку та створення нових виробництв, нових малих промислових підприємств, що використовують унікальні наукоємні виробництва, сучасні технології;

стимулювання розвитку виробництв, що використовують місцеві сировинні ресурси, технології з переробки відходів виробництва, очищення стічних вод та шкідливих викидів в атмосферу.

Розвиток взаємовигідного соціально-економічного партнерства:

розвиток взаємовідносин з промисловими підприємствами, об'єднаннями промисловців, громадськості та профспілками для успішної реалізації промислової політики;

формування у суспільстві і трудових колективах внутрішньої згоди з приводу цілей розвитку і способів їх досягнення, які забезпечують поступове зростання економіки і промисловості через модель розширеного відтворення на основі переходу до інноваційно-інвестиційного шляху розвитку та підвищення ефективності.

Реалізація завдань з наведених напрямів сприятиме виконанню таких заходів:

надання організаційної, інформаційної та методологічної підтримки зі створення та розвитку інноваційно-технологічних центрів, бізнес-інкубаторів;

створення інфраструктури просування на ринок науково-технічних розробок і наукоємної продукції;

створення інфраструктури надання послуг у сфері використання результатів інноваційної діяльності, охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності;

організація конкурсного відбору інноваційних проектів відповідно до пріоритетів науково-технічного, економічного і соціального розвитку промислового міста;

участь у розробці програм реформування промислових підприємств міста;

формування міської політики управління об'єктами *brownfields*¹: визначення умов і характеру перетворення таких територій, особливостей нового використання з урахуванням їх гідрогеологічного, гідрогеохімічного стану, можливостей інженерної інфраструктури; створення реєстру територій промислової забудови, придатних для реконструкції та будівництва нових об'єктів; забезпечення доступу до цієї інформації для потенційних інвесторів;

стимулювання розвитку діючих та створення в місті нових виробництв на основі рециклінгу відходів промислового виробництва та продукції, яка втратила свої споживчі властивості в результаті життєдіяльності міста та його населення;

підвищення ефективності промислового виробництва за рахунок розвитку виробничої інфраструктури;

проведення семінарів, конференцій з упровадження ефективних систем управління охороною праці та промисловою безпекою, технологій з енерго- і ресурсозбереження та зниження викидів в атмосферу парникових газів відповідно до Кіотського протоколу; з розвитку прямих контактів і співробітництва промислових підприємств з потенційними інвесторами та кредитно-фінансовими установами; за формами спільної діяльності навчальних закладів та промислових підприємств у питаннях підготовки кадрів, відкриття нових спеціальностей, необхідних промисловим підприємствам, у тому числі з урахуванням їх роботи в умовах інтеграції з ЄС; з проблем якості продукції та конкурентоспроможності підприємств; з питань розвитку соціально-економічного партнерства, умов праці на промислових підприємствах міста;

організація і проведення навчальних семінарів для спеціалістів підприємств, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю;

¹ *Brownfields* – ділянки землі, що втратили первісну цінність у результаті господарської діяльності людини, покинуті та недовантажені об'єкти нерухомості, подальше використання яких ускладнено з причини екологічного забруднення.

організація постійно діючої виставки продукції, що випускається підприємствами промислового міста.

У загальному вигляді має вирішуватися завдання промислового лідерства регіонів.

Подальший розвиток промисловості Донецької та Луганської областей ускладнюється такими проблемами:

Знищення та знос промислового обладнання. Громадська організація «Громадська ініціатива» формує Єдиний реєстр збитку інфраструктури Донбасу, завданням якого є збір інформації про об'єкти Донецької і Луганської областей, які зруйновано або пошкоджено у ході бойових дій [6]. Наразі він містить інформацію про більш ніж 20 промислових об'єктів, які є пошкодженими або повністю зруйнованими. На сайті газети «Дзеркало тижня» 04.09.2014 р. опубліковано список руйнувань в Донецькій області [7]. На жаль, кількість об'єктів постійно збільшується. У Луганській області станом на кінець серпня зазнали порушень три десятка великих промислових підприємств: зруйновано будівлі виробничих цехів, офісних приміщень, пошкоджено або знищено обладнання [8].

Нестача сировини. Наприклад, зупинка у серпні Авдіївського коксохімічного заводу – найбільшого у Європі, який виробляє третину всього українського коксу, практично паралізувала металургійну галузь. Підприємство забезпечує цілий ряд металургійних заводів необхідною сировиною, тому було призупинено виробництво на залежних від нього підприємствах, зокрема Донецькому металургійному заводу, Єнакіївському металургійному заводу.

Масштабні руйнування об'єктів дорожньо-транспортної інфраструктури, що ускладнює постачу сировини, а також взаємодію підприємств між собою. У результаті бойових дій через руйнування інфраструктури (мостів, шляхопроводів, шляхів, контактної мережі та іншого) немає можливості відправляти вантажні вагони більш ніж із п'ятдесяти основних вантажних станцій Донецької залізниці.

Низька інвестиційна активність підприємств, згорання іноземними компаніями інвестиційних планів або перенесення

термінів їх реалізації на майбутній період, вплив капіталу з України через політичну нестабільність (див. табл. 2).

Скорочення населення через міграційний рух. Тільки за офіційною статистикою міграційне скорочення населення Донецької області у січні-червні 2014 р. склало 1338 осіб, у той же час за відповідний період 2013 р. область залишило 313 осіб, у 2012 р. спостерігався міграційний приріст у кількості 1837 осіб, у 2011 р. – 186 осіб, 2010 р. – 548 осіб [9; 10]. Можна припустити, що тенденція впливу населення з Донецької області буде продовжуватися. І для цього є підстави. Заробітна плата найманих працівників Донецької області за липень 2014 р. склала 76,4% до липня 2013 р., у тому числі у промисловості відбулося її падіння до 82,9%, будівництві – 62,6%, професійній, науково-технічній діяльності – 39,1% відповідно [11]. Отже, під загрозою є виробничий потенціал регіону, кваліфікований персонал та наукові кадри. Потребує відновлення наукова інфраструктура в Донецькому регіоні. Пошкоджено приміщення Інституту прикладної математики і механіки, Донецького фізико-технічного інституту ім. О.О. Галкіна, Українського державного науково-дослідного і проектно-конструкторського інституту гірничої геології, геомеханіки і маркшейдерської справи.

Для подолання наслідків бойових дій на території промислових міст в основу стратегії розвитку кожного промислового міста має бути покладено програму відновлення міста. Як інструмент може бути використано програмно-проектний підхід. Він дозволяє поєднувати у єдиному документі можливості використання в інтересах розвитку планово-адміністративні і ринкові ініціативи, адміністративний ресурс та підприємливість, узгоджено задовольняти міські потреби шляхом інтеграції влади, науки, бізнесу та суспільної думки. Крім цього, є можливість розподіляти фінансування програм та проектів між бюджетом міста, бізнесом та населенням, що не тільки значно скорочує видатки і підвищує ефект від реалізації бізнес-проектів, але і знижує тягар на регіональний і місцевий бюджети. Необхідним є налагодження партнерських відносин між місцевими органами влади та представниками бізнесу. Невідкладною є ро-

бота зі створення реєстру об'єктів, які потребують відновлення або допомоги (установи освіти, медицини, спорту). Разом з тим представники бізнесу мають створити реєстр заходів, які є можливими з їхнього боку для подолання наслідків ведення бойових дій у промислових містах Донбасу. Поєднання зусиль місцевих органів влади і бізнесу у відбудові міст надасть змогу швидкій мобілізації людських і матеріальних ресурсів, що буде сприяти прискоренню темпів відновлення економіки Донецької та Луганської областей.

Література

1. Статистичний збірник «Регіони України за 2008 рік» [за ред. О.Г. Осауленка]. Ч. II / Держкомстат України. – Київ, 2009. – С. 134-137.

2. Статистичний збірник «Регіони України за 2012 рік» [за ред. О.Г. Осауленка]. Ч. II / Державна служба статистики України. – Київ, 2013. – С. 171-173.

3. Статистичний збірник «Регіони України за 2012 рік» [за ред. О.Г. Осауленка]. Ч. I / Державна служба статистики України. – Київ, 2013. – С. 47-48.

4. Експрес-випуск «Обсяг реалізованої промислової продукції за січень-грудень 2013 року та індекс обороту (реалізації) в Україні» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. Статистичний бюлетень «Основні засоби України у 2010 році» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>, с. 147-149.

6. Офіційний сайт громадської організації «Громадська ініціатива» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://реєстр.укр/ru/>.

7. Офіційний сайт газети «Дзеркало тижня» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zn.ua/UKRAINE/sostavlen-spisok-obektov-razrushennyh-v-rezultate-boev-v-doneckoy-oblasti-152508_.html.

8. На восстановление промпредприятий Луганщины нужны миллиарды (список) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт газети «Зеркало недели». – Режим доступу: http://zn.ua/UKRAINE/na-vosstanovlenie-promyshlennosti-luganschiny-nuzhno-400-mln-grn-i-170-mln-doll-153110_.html.

9. Міграційний рух населення за січень–червень 2011 року» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Головного управління статистики у Донецькій області. – Режим доступу: <http://www.donetskstat.gov.ua/>.

10. Міграційний рух населення за січень–червень 2010 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Головного управління статистики у Донецькій області. – Режим доступу: <http://www.donetskstat.gov.ua/>.

11. Експрес-випуск «Заробітна плата найманих працівників Донецької області за липень 2014 року» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Головного управління статистики у Донецькій області. – Режим доступу: <http://www.donetskstat.gov.ua/>.

12. Обсяг реалізованої промислової продукції за регіонами за 2014 рік (уточнені дані) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

13. Кількість підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://donetskstat.gov.ua/statinform/str_zmini1.php?dn=2013.

14. Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://donetskstat.gov.ua/statinform/str_zmini10.php?dn=2013.

15. Підсумки роботи промисловості Донецької області за 2014 рік (Індекси промислової продукції за основними видами діяльності) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Головного управління статистики у Донецькій області. – Режим доступу: http://donetskstat.gov.ua/express/index_n.php?dn=0115.

Надійшла до редакції 28.10.2014 р.